

18. Konsten att ställa kunskapsdiagnoser

Skolan är samhällets verktyg för att barn och unga ska lära sig saker och ting; det handlar om att skapa kunskap av olika slag. Eva är som läraren som har ansvaret för lärandet, för kunskapsproduktionen och måste därför kunna övervaka lärprocesserna och se om kunskap faktiskt produceras; hon måste kunna observera kunskaper av olika slag.

Kunskap handlar om mönster, om ordning. Mönster är helheter av delar, av element. Kunskap är uppbyggd av kunskapselement. Kunskapselement är ledande faktorer; det kan göra skillnad om en elev har en viss kunskap, eller ej. Då eleverna kom till skolstarten kunde Eva se om alla eleverna kunde gå, eller ej. Detta kunskapselement – den tysta kunskapen "gå" – var en förutsättning då Eva skulle leka namnleken med eleverna. Det första momentet var då att eleverna skulle förflytta sig från den parvisa placeringen till en ring; det gjorde skillnad för Eva om alla elever kunde gå, eller ej. Kunskapselementet "gå" var en ledande faktor som Eva lätt kunde upptäcka, så när det var dags för namnleken hade Eva redan klart för sig om alla elever kunde gå, eller om någon måste åka rullstol.

Kunskapselementet "gå" är en helhet av många delar, den är ett system av rörelser: sträcka fram ena foten, sätta ner den, flytta fram tyngdpunkten, lyfta den bakre foten från golvet, föra fram det bakre benet förbi det första, sätta ner foten, flytta fram tyngdpunkten. Varje sådan rörelse är i sin tur ett system av muskelarbete som förutsätter biologisk tyst kunskap. Att gå är ett system av rörelser som i sin tur är system av muskelarbete; att gå är ett system av delsystem. Somliga delsystem, som att sträcka fram foten, kan vara både tyst och fokuserbar kunskap – man kan göra det utan att tänka på det, eller tänka intensivt på varje rörelse man gör. Den där rörelsen med foten är dessutom lätt att se, både för eleven och för läraren. Även förmågan att se om en elev kan gå är en tyst kunskap, det är ingenting läraren behöver fundera över; man noterar att eleverna

kan gå första gången de kommer in i klassrummet, och funderar sedan aldrig mer över den saken; att ställa kunskapsdiagnos när det gäller förmågan att gå är enkelt.

Själva gåendet är ett system av delsystem, av element som måste komma i en viss ordning, i ett visst mönster. När en elev utan besvär går in i klassrummet är detta ett tecken inte bara på att eleven kan gå, utan att också på att alla de andra kunskapselementen i gåendet är på plats i mönstret; att eleven kan gå visar att benmusklerna kan göra det som behövs, att alla delsystemen har den nödvändiga tysta kunskapen. Kunskap är mönster och därför ordning och förutsägbarhet. När Eva visste att alla eleverna kunde gå, visste hon också att de kunde flytta sig från sina platser och sätta sig i en ring, deras kunskap gjorde dem i detta avseende förutsägbara.

Konsten att använda mönster kommer till användning i *konsten att ställa kunskapsdiagnoser*. Ett tillfälle då Eva passade på att utföra denna konst var själva namnleken; ett av Evas syften med namnleken var att få en uppfattning om elevernas mognad och kunskaper vad gällde språkutvecklingen. Frågan "Kan ni höra om några av namnen låter likadant i början?" innebar någonting helt nytt för eleverna; språkljuden hade bara funnits där som kulturell tyst kunskap för dem, aldrig tidigare som fokalt vetande. Frågan följdes därför av undran, förvirring och oförutsägbarhet. Men när Eva visade dem en metod att undersöka saken var somliga elever snabbt med på noterna:

- Låter Anna och Stina likadant i början?
- Neeej ...
- Låter Anna och Anders likadant i början?
- Ja!

Allt eftersom leken fortskred märkte Eva att somliga elever inte bara var ivriga att svara, utan också kunde svara rätt; deras beteende hade blivit förutsägbart: när Eva frågade om ett par namn lät lika kunde de ge ett

korrekt svar. Den här förutsägbarheten innebar att det nu fanns ordning i deras huvuden, att det hade uppstått ett mönster där ordet "namn" hängde samman med ljudupplevelser. Eva såg ett "hen-har-förstått"-mönster – ett mönster av säkerhet, ivrighet att svara, förutsägbarhet och korrekta svar.

Denna förutsägbarhet kan relateras till namnleken. Namnleken var ett möjlighetsrum med ett – för nybörjarna – nytt och spännande innehåll: plötsligt skulle de använda öronen för att höra saker och ting, höra hur kamraternas namn lät i början. Allt eftersom leken framskred blev det allt fler som insåg vad det hela gick ut på: de lärde sig känna igen ljuden, och så småningom lärde de sig också bokstäverna och att stava till kamraternas namn. När det hade kommit så långt var namnleken inte rolig längre; om Eva hade frågat "Kan ni höra om några av era namn låter likadant i början?" hade eleverna förmodligen reagerat med förvåning och kanske irritation: "det är klart att vi kan!" Namnleken som från början hade handlat om oförutsägbarhet hade nu mist sin lockelse för somliga elever och blivit någonting trivialt – nu hade de tyst kunskap om de här sakerna och då verkade frågan fånig, ja, kanske t.o.m. kränkande. Namnleken som från början var ett möjlighetsrum fullt av kaos och oförutsägbarhet hade nu övergått i ordning; *möjlighetsrummet hade fyllts ut* med relationer, mönster och förutsägbarhet.

Skolan kan sägas handla om att lärarna skapar möjlighetsrum med kaos och oförutsägbarhet, där kunskap självorganiserar sig så att möjlighetsrummen fylls ut med ordning och förutsägbarhet. Detta är själva kärnan i skolan: att kaos övergår i ordning, okunnighet i kunskap, oförutsägbarhet i förutsägbarhet – i möjlighetsrum som fylls ut och blir triviala, fyllda med tyst kunskap som de blir.

Det var detta som Eva ville skulle hända – och som brukade hända. Men det hände inte hos alla elever samtidigt; somliga visade tecken på att de förstod, medan andra elevers svar eller ansiktsuttryck av osäkerhet och

undran visade Eva att de ännu inte hade förstått vad leken gick ut på, och att de ännu inte hade upptäckt mönstret, kopplingen mellan namn och ljud. Eva såg ett "hen-har-inte-förstått"-mönster – ett mönster av undran, osäkerhet och gissningar.

Under leken höll Eva ögon och öron öppna för att upptäcka tecken på förståelse, på kunskap – hon inregistrerade *kunskapstecken*. *Positiva kunskapstecken* som visade att det fanns ett "hen-har-förstått"-mönster eller *negativa kunskapstecken* på ett "hen-har-inte-förstått"-mönster. Ett korrekt svar var ett positivt kunskapstecken, ett felaktigt svar ett negativt. Men även en gissning kan resultera i ett korrekt svar och är därför inget säkert tecken på att eleven verkligen har förstått vad det hela går ut på, att eleven har upptäckt mönstret. Eva kunde därför inte nöja sig med enskilda korrekta svar, utan behövde en helhet av positiva kunskapstecken, ett mönster som övertygade henne: det här barnet har förstått vad det handlar om, det märks på hela hens uppträdande. Kunskapen gav de elever som hade förstått en viss förutsägbarhet, och eftersom Eva visste hur "hen-har-förstått"-mönstret brukade se ut kunde hon också avgöra om det fanns hos en elev, eller ej.